

„E város kultúrája meglévő és elpusztult köveiben van”

— Hogyan tudott ilyen óriási kapcsolattrendszert kiépíteni, megszervezni? Mi ennek a titka?

— Engem a levelezésre, a kapcsolatteremtésre a szerkesztés szoktatott rá. A szervezőkkel nem lehet telefonon tárgyalni. A személyes kapcsolatot csak így tudtam fönntartani. Ha mindenkit, akit szerettem volna megnyerni szerzőnek, fölkeresek, az időm ezzel telt volna el. „A posta föl van találva.”

A levél személyre szabott műfaj,

jó társalgási eszköz. Bensőségessége okán szelíd erőszakkal emlékezteti a címzettet. Az is a levelezésre szoktatott, hogy vidéki ember lévén, ritkán találkozhattam mindazokkal, akikkel kapcsolatot akartam teremteni, szakmait, szerzőit. Harmincegy-néhány évi levelezés után is van néhány olyan barátom, akit soha sem láttam, csak levélből ismerek. A szerkesztőségi munka után megmaradtak az akkori irodalmi kapcsolatok, részben másokkal bővültek. Sok fiatalal levelezek ma is, akiknek első írásait én olvastam. Minthogy elég korán kezdtem foglalkozni a külföldi magyarsággal, irodalmával, a világ minden tájára eljutott magyarokkal kapcsolatba kerültem. Mindig érdekelt: mit adott ez a kis nép a nagyvilágnak? Ha föltűnt valahol az irodalomban, kultúrában egy magyar, utánajártam és fölkerestem. Mindebből természetesen az egyetemi hallgatóim is profitáltak, hiszen a tanításban az így szerzett tudást fölhasználtam. Sokat levelezek írókkal, akiknek műveire reflektálok vagy kéziratokat közlésre segítem; szakmai kérdésekről irodalomtörténésekkel, de hosszú évekig leveleztem egy amerikai egyiptológussal régészetről, egy régi szögedivel —, aki Argentínában él — a városról, izraeli barátommal erdélyi emlékeinkről, ausztráliai könyvkiadóval Arthur Koestlerről, Puerto Rico-i egyetemi tanárral a magyar irodalomról vagy a bukaresti öreg román költővel a magyar és a román irodalom kapcsolatairól. De mindez kuriozitás és passzió. A levelezésem legnagyobb része irodalmi kapcsolataimat jelzik, s talán a hazai és a szomszédos országok magyar és nem magyar irodalmában keresi

az értelmes, közös gondolkodás lehetőségeit.

Szellemi gazdagodásomnak legjobb eszköze a levelezés. Nagy ajándéka a sorsnak, hogy ezen a réven olyan emberekkel kerülhettem kapcsolatba, akiknek személyisége, művésze, gondolkodásmódja jótékonyan hatott rám és ezt a hatást tovább adhattam egyetemi hallgatóimnak, fiatalabb írókörtársaimnak.

— Szegeden már jónéhány író, költőnemzedék nőtt fel tanár úr biztatásával, bátorításával. Ha összehasonlítja ezeket a nemzedékeket, milyen jellemző különbségeket lát közöttük?

— A szegedi egyetem bölcsészettudományi kara — bár az egyetem nem túl nagyidejű intézmény — mindig híres volt arról, hogy írónelvé helye a magyar szellemi életnek. Így volt ez az induláskor is már a huszas években, a sokfelől idese-reglő fiatalok révén olyan alakult, amelyből hatott a tehetség, a minőség. Magam több indulásnak voltam tanúja és néha tán inspirálója is. Megfejtethetetlen előttem, mi okozza azt a jelenséget, hogy vannak évek, évjáratok, amelyekből sok irodalmi tehetség tűnik ki és vannak, amelyek a pangó vízre emlékeztetnek.

Szeged a magyar irodalmi élet második legnagyobb központja — tartják sokan. De vajon milyen ez az irodalmi élet, hogyan szerveződik, kik formálják, milyen múltbéli gyökerei vannak? Egy biztos: ha bárhol a világon magyarok találkoznak és Szeged irodalmáról beszélgetnek, az első közös pont Ilia Mihály tanár úr, akivel megpróbáltuk kibogozni a hagyomány és a jelen irodalmi élet között szövődő, s olykor igen kuszának tetsző szálakat.

Az bizonyos, hogy a szegedi egyetem bölcsészeti karán az elmúlt negyedszázadban sok irodalmi tehetség tűnt föl és ez azoknak a tanároknak is köszönhető, akik értő és megértő figyelemmel voltak a nem szabályos egyetemista egyéniségek iránt és művészeti kísérleteiket segítették. Mi különbséget látok a más-más időben innét indult írók nemzedékeiben? Talán az a közös, hogy

mind szeretve gyűlölte a várost,

Szegedet és annyi versben, prózában örököltette meg, hogy aligha van megegy magyar város, amelyiknek ilyen koszorúja lenne a magyar irodalomban. Prózában Temesi Ferenc, Zelei Miklós, Ambrus Lajos, lírában Ratkó József, Veress Miklós, Szepesi Attila, Zalán Tibor, Baka István, Dobozy Eszter és mások. A különbség az évek során föl-fölbukkanó nemzedékek között talán a kor különbsége is. A hatvanas-hetvenes években innen indulók még kordázottabban éltek, egyetem, hivatal nyesegette önállóságukat, Ratkó például ebbe bele is roppant és elhagyta a várost. Minden akadály ellenére is Veress Miklós, Szepesi Attila nemzedéke természetesebben szövődött bele a magyar irodalom folyamatába, mint a későbbieké. Valahogy az ő nemzedékükre az előttük járóknak nagyobb volt a figyelme és talán bennük is nagyobb a hagyomány iránti érzékenység. Zalán nemzedéke már az avantgárd lázában eszmélt, őket értetlenül fogadta az irodalmi közlés, a közvetlen környezet is. Érkezésük látványosabb volt. Talán az a költői csapat, amelyik ma az egyetem körül, vagy éppen az egyetemről kikérülve a helyi lapoknál helyezkedett el, ennek a Zalán által jelzett irodalmi irányításnak a bátorításával lépett föl, és messze került az irodalmi jómagaviseletűek csapatától. Ami feltűnő, hogy ők is benne vannak nemzedékük elismert csapatában, országos hírre szert tevő lapot csináltak és csinálnak. Az elmúlt évtizedben a Szegedről induló fiatalabb írónemzedékben megjelentek a zesszéírók, a gondolkodó irodalom művelője. Ez a tulajdonság és biztató gazdagodás.

— Nagyon sokszor hallottam már, hogy Szeged csak felneveli, „felvilantja”, majd kiröpülni enged az irodalmár tehetségeket, de azért nem tesz semmit, hogy megtartsa őket. Ha ez így igaz, mi lehet az oka?

— Sokszor leírták, már Juhász Gyula is emlegeti, hogy Szeged nem megtartó város. Koronkét más okai vannak ennek, politikaiak és történetiek. Az például, hogy Moholy Nagy László 1919 után Németországba megy, magyarázható politikai okokkal is, de a

szűkös, vidéki művészeti lehetőségekkel is.

Budapest elszívó hatása, az egy városban központosított kulturális lehetőségek nemcsak Szegedet fosztották meg különböző időben a föl-föltűnő tehetségektől. Az elszívárgás okát, amit én éltem át, ebben látom: az itt föltűnő tehetségek (csak írókra, irodalomtörténésekre gondolok most) nem illettek bele abba az egységesítő kultúrpolitikába, amely negyven éve fokozatosan átvette a művészetek fölötti ellenőrzés szerepét és megszabta erős kontrasztelekcióval — a neki tetszők körét. Ezek a szegedi irodalmi alakok szabálytalan tehetségek voltak, akiknek a közszereplése is sértette a középszerűsége és a mozdulatlanságra berendezkedő kultúrpolitikát. Minthogy az egyetem kissé mindig területen kívüli volt, ott kiélhették irodalmi buzgalmaikat, de amint a közvetlen társadalommal, a városával érintkezésbe jutottak, már az irányítás ellenőrzése és visszautasítása várta őket. Ilyen társadalmi tapasztalással nem lehetett nagy kedvük szögedivé lenni és a hivatal, amely az egyetem elvégzése után segíthetett volna ittmarasztalásukban, inkább eltárgyalta őket. Nem hiszem, hogy van ennek a városnak valami titkos tehetségellenes szemléisége, de a példákhoz hosszú sora elgondolkodásra késztet.

— Tanár úr, ha egy idegennek kellene beszélnie Szeged kultúrájának múltjáról és jelenéről, melyek lennének a legfontosabb dolgok, amiket megemlítené?

— Erre a kérdésre leginkább egy szögedi sétával lehetne válaszolni, hiszen a város kultúrája meglévő és elpusztult köveiben van. Egy kicsit az Alföld délibábjá ez a város, hihetetlen végleteivel lebeg a kultúrát nem termő, hagyománytalan vidéken. (Ez utóbbit egy jeles gondolkodó mondja az Alföldről, Szeged talán a legjobb ellenérv erre.) A régi szegedi kultúrában ott a magyar kultúra egy nagy darabja, a magyar irodalom jellegzetes, innét termett karaktere, az újban meg ott van az elmúlt negyven év legrosszabb gyakorlata éppen a kultúrában és éppen szegedi jellegzetességekkel. De itt van az a Tiszatáj is, amelyik a hetvenes évektől kezdve a magyar irodalmi megújulás és szemléletváltás kezdeményezője volt és letéteményese maradt, és itt van Baka István, aki oly hosszú idő után a szegedi irodalomban nem szegedi költőként excellál, aki magyar költő Szegeden.

PODMANICZKY SZILÁRD

VERESS MIKLÓS

Hajnaltól-hajnalig óda

A Délmagyarország ünnepeire

Ó - hajdani redakciók: hozzátok vissza sose térek tartsanak demonstrációt értem habár piaci hírek: hiszen a sülttök ára egeket ver maholnap míg tökfek mára éppen leárazódnak

Szerelmeim: redakciók — oly nyúlfarknyi az ember léte mért választ oly relációt mégis hogy általatok élne: a fülén telefon van főnöknek füllent másik turkál papírhalomban az infarktus-tusáig

Ó - ricsajos redakciók amikor minden még fehérlik az asztalokon: hogy ki fog megírni valamit estélig van-e az írógépnek betűje s hite annyira hogy ami megtörténhet nem tudja letagadni

Ti: majdani redakciók nem szűkölködvén technikában ezt a furcsa sok ósdi szót töröljétek le — ám hibátlan nehogy még megmérgezze ez a szép ám nadályos és nosztalgias eszme mint egy komputer-vírus

Hogy: „Estvéli redakciók ó ti pohár ringató tálca” — az ember nyelve már kilóg de még megír valami tárcát: ül éjfelig mert féligálmosan úgy mereng el: hogy kiugya fenékiig vagy átússza a tengert?

S: ti hajnali redakciók mikorra bezár minden kocsmá s fönn úgy sercen az átkozott fény mint állunkon a borosta - a némaság is harsog és ki tudja mi vár rád mert fölzörgeti kulcsod a nagy családi órát

A reggeli redakciók mégis olyanok aztán - mintha a szavaktól sűrű bozót között valami ösvérv nyílna amelyen elindulhatsz ugyanoda vagy mégse s vallodd hogy nem hazudhatsz többet a mindenségbe

Bár lehet hogy nem lesz fiók s cikkeid nem őrzik örökkön de vannak más redakciók — ha tán nem is e lármás földön amelybe tíz körömmel kapaszkodol végsőkig akár egy jó riporter ki semmit le nem késik —

Onnét néz le majd mindünk a hajdani redakcióra hol mindig megszülettünk egy szép napéli virradóra: mert hogyha pirkadat van csak ilyen tudja hinni hogy letrott szavakban magát újratertemti